



FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN
ITTA

Gebruikersonderzoek

Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK)



TAALBELEID
NEDERLANDS VOOR
ANDERSTALIGEN

Drs. Froukje Mulder
juli 2009
Copyright © 2009 ITTA – Universiteit van Amsterdam



UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	3
1.1.	ACHTERGROND VAN HET GEBRUIKERSONDERZOEK	3
1.2.	ONDERZOEKSVRAGEN	3
2.	OPZET EN UITVOERING VAN HET GEBRUIKERSONDERZOEK.....	4
2.1	Globale opzet van het onderzoek	4
2.2	Steekproeftrekking en respons	4
2.3	Gegevensverzameling	5
2.4	Gegevensverwerking.....	5
3.	RESULTATEN.....	6
3.1	Hoe beoordelen scholen de BAK en de bijbehorende handreiking?	6
3.1.1	<i>Oordeel van de directies over het initiatief van de gemeente.....</i>	<i>6</i>
3.1.2	<i>Oordeel over de BAK en de Handreiking.....</i>	<i>6</i>
3.2	Het gebruik van de BAK.....	9
3.2.1	<i>Hoeveel van de ondervraagde scholen gebruiken de BAK?.....</i>	<i>9</i>
3.2.2	<i>Hoe is/wordt het gebruik ingevoerd?</i>	<i>9</i>
3.2.3	<i>Wat doen de scholen met de BAK?.....</i>	<i>11</i>
3.2.4	<i>Verwachte opbrengst.....</i>	<i>12</i>
3.2.5	<i>Wat willen scholen met de BAK gaan doen?.....</i>	<i>13</i>
3.3	Wat hebben scholen nog nodig om optimaal gebruik te maken van de BAK?	14
3.3.1	<i>Behoeftte volgens de directies</i>	<i>14</i>
3.3.2	<i>Behoeftte volgens de ib-ers en de leerkrachten</i>	<i>14</i>
3.4	Misverstanden.....	16
4.	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN.....	18
5.	BIJLAGEN.....	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
BIJLAGE 1	BEVRAAGDE SCHOLEN	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
BIJLAGE 2	VRAGENLIJST DIRECTIE.....	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
BIJLAGE 3	VRAGENLIJST IB-ER.....	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
BIJLAGE 4	VRAGENLIJST LEERKRACHT GROEP 1/2	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.

1. Inleiding

1.1. Achtergrond van het gebruikersonderzoek

Alle Amsterdamse scholen hebben eind januari 2009 de Basislijst Amsterdamse Kleuters (BAK) toegestuurd gekregen door DMO Amsterdam. De BAK vormt met de bijbehorende handreiking een praktisch hulpmiddel voor leerkrachten van groep 1 en 2 om de woordenschat van de kleuters in hun groep uit te breiden en te komen tot een gemeenschappelijke basiswoordenschat van alle Amsterdamse kleuters. Om dit te bereiken is het van belang dat leerkrachten van groep 1 en 2 gericht werken aan de verwerving van de basiswoorden, met name wanneer zij kinderen met een geringe woordenschat in hun groep hebben.

Vier maanden na het verschijnen van de BAK heeft het ITTA in opdracht van DMO Amsterdam onderzoek gedaan naar het gebruik van de BAK op de Amsterdamse basisscholen. Het onderzoek betreft zowel het gebruik van de BAK op Amsterdamse scholen in het algemeen als eventuele verschillen in het gebruik tussen scholen met een laag, gemiddeld of hoog percentage leerlingen met leerlinggewicht 0,30 en 1,20. Het gebruikersonderzoek heeft geresulteerd in het voorliggend verslag.

1.2. Onderzoeksvragen

Met het gebruikersonderzoek geven we antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- Wat doen scholen met de BAK?
- Wat willen scholen met de BAK gaan doen in het nieuwe schooljaar?
- Hoe beoordelen scholen de BAK en de bijbehorende handreiking?
- Welke vragen hebben scholen over het gebruik van de BAK?
- Wat hebben scholen nog nodig om optimaal gebruik te maken van de BAK?

2. Opzet en uitvoering van het gebruikersonderzoek

2.1 Globale opzet van het onderzoek

Ten behoeve van het gebruikersonderzoek heeft het ITTA vragenlijsten opgesteld voor de schooldirecties, voor de medewerkers die de invoering van de BAK coördineren (interne begeleider, taalcoördinator of bouwcoördinator) en voor de leerkrachten. Met deze vragenlijsten als leidraad heeft het ITTA interviews gehouden onder genoemde medewerkers van Amsterdamse scholen.¹

2.2 Steekproeftrekking en respons

De opzet was het onderzoek uit te voeren onder een gestratificeerde steekproef van 20 van de 207 Amsterdamse scholen. Daartoe werden de scholen in drie groepen onderverdeeld op basis van percentages leerlingen in de kleuterbouw met leerlinggewicht 0,30 en 1,20: laaggewichtscholen, middengewichtscholen en hooggewichtscholen.² Voor het stratificeren gebruikte het ITTA gegevens uit het CFI-bestand van DMO Amsterdam. De argumenten voor een gestratificeerde steekproef waren:

- verkleining van de kans dat scholen met bepaalde kenmerken onder- of oververtegenwoordigd worden;
- mogelijkheid om scholen met verschillende kenmerken met elkaar te vergelijken.

Bij het verzamelen van de gegevens bleek de respons van laaggewichtscholen erg klein. De laaggewichtscholen die wel meewerkten aan het onderzoek hadden minimaal 15,3% leerlingen met gewicht 1,2. Scholen met een lager percentage gaven geen respons of gaven aan de BAK niet zullen gebruiken. Eén school was daarop een uitzondering. Deze school heeft sinds kort te maken met de instroom van anderstalige leerlingen en wil de BAK gaan gebruiken als hulpmiddel bij het vergroten van de woordenschat van deze leerlingen.

De laaggewichtscholen gaven verschillende redenen waarom zij niet aan het onderzoek mee wilden werken: het tijdstip van het onderzoek (einde schooljaar), het grote aantal verzoeken om aan een onderzoek mee te werken en het feit dat de BAK niet gebruikt zal worden op school. Op de vraag waarom de BAK niet gebruikt zal worden, antwoorden de directies dat het niet leeft omdat er geen of nauwelijks kinderen met een andere taalachtergrond zijn.

Hooggewichtscholen en middengewichtscholen waren meestal wel bereid mee te werken aan het onderzoek. Wilden deze scholen niet meewerken, dan was daarvoor ofwel het tijdstip, ofwel wisseling van personeel de reden, maar nooit dat de school de BAK niet wilde gaan gebruiken.

¹ Voor de leerbaarheid wordt in dit verslag de medewerker die de invoering van de BAK coördineert altijd aangeduid met: de ib-er. Op een aantal scholen is deze medewerker niet een ib-er maar een bouwcoördinator of taalcoördinator. Welke scholen dat zijn, is terug te vinden in bijlage 1.

² laaggewichtscholen: 0%-26.3% leerlingen met gewicht 1,2
middengewichtscholen: 26.3%-52.6% leerlingen met gewicht 1,2
hooggewichtscholen: 52,7% -78,9% leerlingen met gewicht 1,2

Verdere benadering van laaggewichtsscholen leek weinig gegevens over het gebruik van de BAK op te leveren en daarom is er, in overleg met DMO, besloten het onderzoek te richten op midden- en hooggewichtsscholen. Deze scholen hebben doorgaans grotere aantallen kinderen met een andere taalachtergrond en zullen er daarom ook eerder voor kiezen de BAK in te zetten als hulpmiddel om de woordenschat van kleuters te vergroten. Het is met name interessant van deze scholen te weten hoe zij de BAK beoordelen, wat zij met de BAK doen en waaraan zij behoefte hebben.

In totaal sprak het ITTA respondenten van 18 Amsterdamse basisscholen. In bijlage 1 van dit verslag staat een overzicht van de scholen met daarbij aangegeven de geïnterviewde medewerkers en het gewicht van de scholen. Niet op alle 18 scholen werden zowel de directeur, als de ib-er en de leerkracht geïnterviewd. Hiervoor zijn verschillende redenen. De redenen worden genoemd in bijlage 1.

2.3 Gegevensverzameling

Voor het verzamelen van de gegevens informeerde het ITTA de schooldirectie telefonisch over de evaluatie van het gebruik van de BAK. Indien dat mogelijk was, nam het ITTA meteen een interview af en anders werd daartoe een afspraak gemaakt. Ter voorbereiding stuurde het ITTA de vragenlijst dan per mail naar de directie met daarbij een korte toelichting op het gebruikersonderzoek. In het eerste gesprek met de directie werd ook gevraagd naar de gegevens en bereikbaarheid van de ib-er en een leerkracht van de kleuterbouw. Het ITTA stuurde ook hen een e-mail met een korte toelichting op het gebruikersonderzoek en de vragenlijst voor deze respondenten. Na het sturen van deze e-mail nam het ITTA telefonisch contact met hen voor het interview.

2.4 Gegevensverwerking

Het ITTA heeft de interviewgegevens samengebracht en geordend in twee documenten: een document met de gegevens die de directies verstrekten en een document met gegevens van de ib-ers en leerkrachten. In deze bestanden is aangegeven van welke school de gegevens afkomstig zijn. In hoofdstuk 3 zijn de scholen aangeduid met een hoofdletter S en een nummer. In bijlage 1 is na te gaan welke school bij het nummer hoort.

3. Resultaten

3.1 Hoe beoordelen scholen de BAK en de bijbehorende Handreiking?

3.1.1 Oordeel van de directies over het initiatief van de gemeente

Aan de directies van de ondervraagde scholen werd gevraagd naar hun mening over het feit dat de gemeente Amsterdam de BAK heeft laten samenstellen en naar school heeft toegestuurd. Er is gesproken met achttien directies, waarvan de helft aangeeft het een goed initiatief te vinden. Daarbij wordt vermeld dat er behoefte aan de BAK is en dat het prettig is dat er wordt meegedacht door de gemeente. Deze opmerking werd gemaakt door scholen van elk type (laag-, midden- en hooggewichtscholen).

Drie van de directies geven aan moeite te hebben met de manier waarop de BAK werd gebracht. Zij werden overvallen door de aandacht van de pers en waren graag vooraf geïnformeerd over de komst van de BAK. Een van deze drie scholen heeft de BAK niet in gebruik genomen. Het betreft een school met een zeer laag percentage leerlingen met gewicht 1,2.

Iets minder dan een kwart van de directies verwijst in verband met het gebruikersonderzoek direct door naar de ib-er voor verdere informatie. Van deze directies is er geen antwoord op de vraag wat zij vinden van het initiatief van de gemeente. Twee van de ondervraagde directies vindt het niet nuttig dat de gemeente de BAK heeft laten samenstellen en naar de scholen heeft gestuurd.

3.1.2 Oordeel over de BAK en de Handreiking

3.1.2.1 Oordeel van de directies

Vier van de achttien ondervraagde directies had de BAK en/of de Handreiking nog niet bekeken op het moment dat het gebruikersonderzoek plaatsvond. Vier directies verwijzen voor het gebruikersonderzoek meteen door naar de ib-er en geven zelf geen antwoord op de vraag wat zij van de BAK en de bijbehorende Handreiking vinden. Van de tien directies die wel hun oordeel geven over de BAK en de Handreiking oordelen er acht (zeer) positief en twee beoordelen de BAK en de bijbehorende Handreiking als matig of slecht. De gegeven motivatie voor deze antwoorden betreft:

Het feit dat er nu een basiswoordenlijst is:

De drie respondenten die hierover hun oordeel geven zijn positief. Zij zeggen nu grofweg te weten wat de eerste grote groep basiswoorden zijn en met de BAK iets concreets in handen te hebben. Zij vinden het goed dat de frequentie van woorden nu onder de aandacht wordt gebracht.

Leerkrachten zijn zich niet voldoende bewust van het belang van het aanbieden van de meest frequente woorden. Het geeft handvatten voor goed woordenschatonderwijs. Met de BAK is na te gaan of frequente woorden wel terug komen in de ontwikkelde thema's.'

Directie S18

De inhoud van de BAK

Zeven respondenten gaven een oordeel over de inhoud van de BAK. Zes van hen vinden de BAK inhoudelijk goed. Eén respondent merkt op dat er merkwaardige woorden op de lijst staan en dat niet alle woorden functioneel zijn.

De vorm van de BAK

Over de keuze voor een placemat zijn de meningen van de respondenten verdeeld. Een directeur vindt het prachtig dat het een placemat is. Een andere directeur vindt het een onhandig ding en vraagt zich af wat ermee te doen: ophangen of op tafel leggen.

De vorm van de placemat is goed, maar tegelijk ook onhandig. Nodig is een papieren versie. Die kan je natuurlijk wel kopiëren uit de Handreiking, maar beter is een werkboek met ruimte voor aftekening zodat je kunt aangeven welke woorden bij welk thema behandeld zijn.

Directie S10

De mogelijkheden van gebruik

Vier directies spreken een oordeel uit over de gebruiksmogelijkheden van de BAK waarvan er drie positief zijn. Ze vinden het handig dat de BAK ook thematisch is geordend. De BAK geeft leerkrachten een hulpmiddel in handen bijvoorbeeld bij het praten over dingen in de hoeken. Ook is de BAK een goede checklist waarmee kan worden nagegaan wat uitbreidingswoorden bij een thema zijn. Eén van de directies vindt de BAK niet aansluiten bij waar de school mee bezig is.

De Handreiking

Drie directeurs spraken een oordeel uit over de Handreiking. Hun meningen zijn verdeeld. Eén van hen vindt de handreiking op het eerste gezicht een beetje tegenvallen. Meer praktische tips zijn nodig en uitgewerkte lessen. Een ander geeft juist aan niets in de Handreiking te zien wat zij niet al wist omdat de school een traject volgt van Met Woorden in de Weer (MWW)³. Ook is er een respondent met een geheel en al positief oordeel over de handreiking. Deze directeur vindt de handreiking helder en duidelijk en meldt dat vooral het stukje over semantiseren goed is ontvangen door het team.

3.1.2.2 Oordeel van de ib-ers en de leerkrachten

Van de achttien ondervraagde scholen gaven twaalf ib-ers en zeven leerkrachten antwoord op de vraag of de BAK een goed hulpmiddel is om de woordenschat van kleuters uit te breiden. Over het algemeen oordelen zij (zeer) positief over de BAK. De vijf negatieve oordelen betreft:

De vorm van de BAK

Een leerkracht vindt het formaat van de BAK te groot en een ander geeft aan dat de placemat ondergesneeuwd raakt op haar bureau.

De inhoud van de BAK

Een ib-er geeft aan dat er op school al een heleboel woordenlijsten zijn en dat de BAK geen toegevoegde waarde heeft. Een andere ib-er geeft aan dat er teveel woorden in de BAK staan die niet aansluiten bij de belevingswereld van de schoolpopulatie. Vooral de

³ Met het traject van Met Woorden in de Weer ontwikkelen schoolteams inzicht in het belang van goed woordenschatonderwijs en het effectief en efficiënt woorden selecteren, aanbieden en inoefenen.

woorden van groep 2 vormen een probleem. Hij heeft ervoor gekozen de woorden van de methode *Ik* en *Ko* te gebruiken. Een ander negatief oordeel over de inhoud van de Bak betreft de grote overlap met de woorden van *Ik* en *Ko*. De respondent geeft aan dat er niet veel extra woorden in de BAK staan. In paragraaf 3.4 wordt ingegaan op deze oordelen.

De vijftien positieve uitspraken over de BAK door ib-ers en leerkrachten betreffen:

De mogelijkheden van gebruik

Zeven respondenten geven aan dat de BAK goed kan worden gebruikt voor het kiezen en aanvullen van woorden bij een thema. Hierbij noemen meerdere respondenten dat de BAK goed aansluit bij de VVE-methodes *Piramide* en *Ik* en *Ko* en dat de BAK goed gebruikt kan worden voor het clusteren van woorden volgens de methode MWW.

Vier respondenten noemen in hun positieve oordeel over de BAK dat de BAK een goede checklist is om na te gaan welke woorden je wel/niet aanbiedt. Eén van de respondenten benadrukt dat het ook niet meer is dan een hulpmiddel.

Nog eens vier respondenten melden dat de BAK goed is voor het opbouwen van een bredere woordenschat.

De Handreiking

Drie van de respondenten doen uitspraak over de Handreiking. Twee van hen gebruiken de BAK. Eén van hen kwalificeert de Handreiking als duidelijk, kort en krachtig. De ander geeft aan de Handreiking niet uitgebreid te hebben gelezen. Ze had iets zien staan over vijf woorden per dag. Het leek haar geen goed idee om zomaar vijf woorden te gaan aanbieden. De respondent die nog niet werkt met de BAK, vindt het handig dat alle woorden ook nog in een boekje staan.

Het merendeel van de ib-ers en leerkrachten heeft de Handreiking bij de BAK niet gelezen. Een aantal respondenten geeft aan de Handreiking slechts vluchtig te hebben doorgenomen en geen oordeel te kunnen geven. De respondenten die er de voorkeur aan gaven de vragenlijst zelf in te vullen en toe te sturen, gaven ofwel geen antwoord op de vraag een beoordeling te geven over de Handreiking ofwel ze gaven in hun antwoord een oordeel over de BAK. Dit geeft de indruk dat ook deze respondenten de Handreiking niet gelezen hadden.

Over het algemeen kan gesteld worden dat de uitspraken van de ib-ers en de leerkrachten niet veel verschillen van aard, met uitzondering van de opmerkingen over de vorm van de BAK. De beide uitspraken over de vorm zijn afkomstig van leerkrachten.

3.2 Het gebruik van de BAK

3.2.1 Hoeveel van de ondervraagde scholen gebruiken de BAK?

Op de vraag of de BAK gebruikt wordt op school, antwoorden zeven van de ondervraagde directies positief. Vijf directies houden het interview kort en verwijzen voor (verdere) vragen door naar de ib-er en/of de leerkracht. Met de aanvullende gegevens van de ib-ers en de leerkrachten blijkt dat van de achttien ondervraagde scholen er tien de BAK gebruiken. Op zeven van deze tien scholen werken alle leerkrachten met de BAK⁴. Op twee van deze scholen gaat het om een enkele leerkracht (S7) of een stagiaire van de PABO (S9) die met de BAK heeft gewerkt. Op deze scholen is er wel het plan het gebruik in de hele kleuterbouw in te voeren. Eén van 10 scholen heeft de BAK onder de aandacht gebracht van allochtone medewerkers voor hun (klein) kinderen en heeft de handreiking gekopieerd voor (hoogopgeleide) ouders van kinderen met een veelal Engelstalige of Spaanstalige achtergrond (S18). Het gaat bij deze school nog niet om gebruik in de klas, maar daar zijn wel plannen toe. Twee van de scholen die de BAK gebruiken, zijn hooggewichtschool, vier zijn middengewichtscholen en twee zijn laaggewichtscholen.

In totaal werken in ieder geval zeven van de achttien ondervraagde scholen (nog) niet met de BAK. Eén directie kon geen antwoord geven op de vraag en op deze school is het tevens niet gelukt een ib-er of leerkracht te spreken over het gebruik van de BAK. De directeur heeft het verschijnen van de BAK wel aan de leerkrachten gemeld. Drie van de zeven scholen die nog niet met de BAK werken, hebben wel plannen om de BAK te gaan gebruiken (S8, S10, S15). Deze plannen staan beschreven onder 3.3.

Van de zeven scholen die nu niet met de BAK werken, zijn er vier ook niet van plan dit te gaan doen. Hiervoor werden de volgende redenen gegeven:

- Het woordenschatprogramma waarmee de school werkt, is voldoende;
- De school werkt al met *Piramide* en MWW;
- De BAK wordt als informatiebron voor de woordenschatontwikkeling gebruikt.
- De school gebruikt de woorden uit de thema's van de methode *Ko-totaal* en voor alle leerkrachten is voor volgend schooljaar (2009-2010) de cursus MWW ingepland.

De gegeven redenen lijken erop te wijzen dat de respondenten (2 directies, een leerkracht en een ib-er) de BAK beschouwen als een 'programma erbij' en niet zozeer als een hulpmiddel bij bestaande methoden en cursussen.

3.2.2 Hoe is/wordt het gebruik ingevoerd?

Rol van de directie

De directie van de basisscholen hebben de BAK ontvangen. Hieronder staat hoe het gebruik vervolgens werd ingevoerd op de negen scholen die de BAK in de lespraktijk gebruiken, wat daarbij de rol van de directie was en of de BAK na de invoering ook in de gehele kleuterbouw in gebruik is genomen.

⁴ S1,S4,S11, S12, S13, S14, S16

Actie	Aantal scholen	Gebruik hele kleuterbouw
De directie heeft de ib-er en/of de leerkrachten geïnformeerd en het verder aan het team van de onderbouw overgelaten.	4	Ja: S11, S12, S13 Nee: S9
Op verzoek van de directie is de BAK op de agenda van de bouwvergadering gezet.	3	Ja: S4, S16 Nee: S7
De BAK is ingevoerd samen met MWW, onder begeleiding van het ABC. De directie was aanwezig bij het overleg met het ABC.	1	Ja: S1
De directie heeft de leerkrachten op het hart gedrukt dat elk kind minstens 90% van de 2000 woorden moet kennen. Het liefst nog meer, maar dat is mogelijk niet haalbaar omdat de school veel taalzwakke kinderen heeft.	1	Ja: S14

Van twee van de zes scholen die het schooljaar 09/10 de BAK zullen gaan invoeren in de gehele kleuterbouw gaven twee directies aan hierbij te zullen ondersteunen en het proces te bewaken (S9,S10). De directie van één van deze zes scholen zou vooral sturend optreden en de invoering afdwingen indien nodig (S18). Op één van deze zes scholen liet de directeur de invoering over aan de ib-er (S7). Van de andere twee scholen is er geen antwoord op deze vraag gegeven. Eén directie verwees voor verdere vragen naar de ib-er (S15) en één directeur heeft zijn aanpak nog niet geheel uitgedacht (S8).

Beleid voor woordenschatvergroting van kleuters

De komst van de BAK heeft bij geen van de ondervraagde scholen geleid tot nieuw beleid voor het vergroten van de woordenschat van leerlingen van groep 1 en 2. De zeven scholen die de BAK hebben ingevoerd in de gehele kleuterbouw deden dit als aanvulling op bestaand beleid of verwachten dat de BAK goed is als aanvulling op beleid dat zij in 09/10 gaan invoeren. Ook de zes scholen die het plan hebben de BAK in de gehele kleuterbouw in te zetten zullen de BAK inzetten bij bestaand taalbeleid.⁵

In verband met het bestaande taalbeleid of het toekomstig taalbeleid waarbij de BAK wordt ingezet of zal worden ingezet, worden de gebruikte VVE-methoden genoemd en dan met name de methoden die met thema's werken.

'We werken met Ko-Totaal, daar zit al een woordenlijst bij. We gaan kijken welke woorden we daaraan kunnen toevoegen, want het kan altijd meer. Want hoe meer woorden de kinderen kennen, hoe beter ze verder kunnen leren.'

ib-er S15

Ook woordenschatverwerving volgens de methode *Met woorden in de Weer* wordt vaak genoemd. Van de dertien scholen die de BAK in de hele kleuterbouw hebben ingevoerd of gaan invoeren, werken er al zes met MWW en bij vier staat het op het programma voor het schooljaar 09/10. Een van deze elf scholen heeft het op het programma staan voor op de langere termijn.⁶

⁵ S7, S8, S9, S10, S15, S18

⁶ MWW 08/09: S1, S7, S9, S13, S14, S16, MWW 09/10: S4, S11, S12, S18 (waarschijnlijk), MWW op langere termijn: S15

Rol van de ib-er en de daaraan verbonden inhoudelijke activiteit

De rol van de ib-er bij het invoeren van de BAK bestond bij alle scholen uit het verspreiden van de placemats onder de kleuterleerkrachten. Op twee van de scholen is de invoering van start gegaan, maar is er daarna geen verdere actie ondernomen door ziekte van degene die de invoering zou begeleiden. Deze scholen pakken de draad weer op na de zomer. (S11, S14).

Zes van de ib-ers⁷ hebben de leerkrachten uitleg gegeven bij het selecteren van BAK-woorden bij de thema's (al dan niet van een VVE-methode). De leerkrachten voegen na deze uitleg BAK-woorden toe aan de woorden van een thema. De respondenten vinden het dan ook erg praktisch dat de BAK niet alleen alfabetisch maar ook thematisch is geordend.

Eén van de ib-ers heeft de leerkrachten ook uitleg gegeven bij het semantiseren van de gekozen woorden (S13) en op een andere school gaat de taalcoördinator met de ib-ers na of er progressie is in de taalresultaten door het gebruik van de BAK (S1).

'De leerkrachten plannen samen de thema's. Er worden woordspinnen gemaakt met plaatjes erbij. Een thema duurt 3 - 4 weken. De leerkrachten leveren elkaar materiaal aan. Leerkrachten selecteren samen woorden bij een thema. Ze gaan na welke woorden bekend verondersteld kunnen worden en daarna vullen ze vanuit de BAK de woorden aan. Eerst is er een uitbreiding op basis van de 1000 woorden van de minimumlijst. Indien mogelijk is er in de loop van de 3 - 4 weken een uitbreiding met woorden uit de uitbreidingslijst.'

ib-er S4

'Per week selecteren we woorden uit de BAK waaraan exclusieve aandacht wordt besteed. Vroeger maakten we 2 woordwebben per week, nu zijn het er vier. Zodra de kinderen de woorden van Piramide beheersen, vullen we aan met woorden uit de BAK. De taalzwakke kinderen krijgen deze woorden al aangeboden in een klein groepje, voordat ze in de kring aan bod komen.'

Leerkracht S14

3.2.3 Wat doen de scholen met de BAK?

Onder paragraaf 3.2.2 staat vermeld wat de scholen doen die de BAK in de gehele kleuterbouw hebben ingevoerd. De informatie onder 3.2.2 is gebaseerd op antwoorden op de vraag welke rol de directie en ib-er hadden bij de invoering van de BAK. Na deze open vraag kregen ib-ers en leerkrachten gebruiksmogelijkheden van de BAK voorgesteld. Hen werd gevraagd aan te geven of zij deze mogelijkheden ook toepassen in de lespraktijk.

⁷ S1, S4, S12, S13, S14, S16

Gebruiksmogelijkheid	Aantal scholen:
Het selecteren van (voorlees)materiaal op basis van woorden bij de thema's van de BAK: S4: We zoeken plaatjes op internet. S14: We zijn lid van de OBA en krijgen pakketten thema-gebonden boeken. We gaan vooraf na in welke boeken vooral woorden uit de BAK worden gebruikt.	2
Het selecteren of bedenken van opdrachten op basis van woorden bij de thema's van de BAK S14: Bijvoorbeeld rollenspellen. Daar leren kleuters heel veel van	1
Nagaan welke woorden de leerlingen kennen S4: Dat checken we spelenderwijs door woorden te herhalen. S14: Dat doen we spelenderwijs in de kring en ook tijdens de lessen in kleine groepjes met de taalzwakke kinderen.	2

3.2.4 Verwachte opbrengst

De invoering van de BAK en de daaraan verbonden acties levert volgens de respondenten, naar verwachting, het volgende op:

- Leerlingen gaan beter lezen, waardoor zij op termijn meer succes zullen hebben in het voortgezet onderwijs.
- Leerkrachten zijn bewuster met woordenschat bezig en de leerlingen daardoor ook;
- De school scoort hoger op toetsen sinds er thematisch gewerkt wordt. De school wordt daardoor ook witter. De BAK ondersteunt deze manier van werken en zal bijdragen aan nog meer verbetering.
- Het is moeilijk te zeggen wat de opbrengst is. In het algemeen kun je zeggen: hoe meer woorden de kleuters kennen, hoe beter.
- De verwachting is een uitbreiding van de woordenschat.
- De logische clusterwoorden blijven goed hangen bij NT2-leerlingen. Dat komt vooral door de aanpak van MWW en daar sluit de BAK goed bij aan.
- Doordat er woorden boven het niveau van de leerlingen worden aangeboden wordt de woordenschatontwikkeling van kinderen gestimuleerd.

Een school merkt een half jaar na het inzetten van BAK verandering:

'We merken nu al resultaat: De taalzwakke kinderen lopen in. Ze kunnen mee in de groep. Dit was nog niet direct te merken aan de resultaten van de (cito)toets kritisch luisteren, maar het is wel waarneembaar in de klas.'

Leerkracht S14

Suggesties ter vergroting van de opbrengst

Op de vraag of er nog suggesties zijn om de opbrengst nog te vergroten, antwoorden de leerkrachten en ib-ers:

- frequenter gebruik van de BAK in de klas;
- de aanschaf van meer prentenboeken;
- het inzetten van de methode MWW;

- een kortere versie van de BAK voor de peuterspeelzalen, zodat leerlingen in de kleuterklas kunnen voortbouwen op de woorden die ze in de peuterspeelzaal geleerd hebben.

Vier van de respondenten geven als suggestie voor de vergroting van de opbrengst de ouders van de kleuters te betrekken bij de woordenschatvergroting van hun kinderen.⁸

'Het is belangrijk ouders meer te betrekken bij de taalontwikkeling van hun kinderen.'
Leerkracht S14

'Wij betrekken de ouders bij woorden leren. In de nieuwsbrief melden we met welke thema's we bezig zijn en we noemen de woorden die aan de orde komen.'
Leerkracht S1

Een directeur maakt een kanttekening bij de betrokkenheid van ouders bij de BAK. Zij stelt de vraag hoe je laagtaalvaardige ouders kan betrekken. Een goede communicatie met de ouders is volgens deze directeur van belang. Als die er niet is, dan zou de komst van de BAK ook averechts kunnen werken:

'Naast taalbeleid vindt de school vooral ouderparticipatie belangrijk. Er is een ouderkamer en er zijn ouderavonden. Er is een uitgebreid gesprek nodig om met name lageropgeleide ouders te bereiken. Deze ouders kennen zelf vaak niet eens alle woorden van de lijst (!). Hoe wil je dan dat die aandacht gaan besteden aan woordenschat met deze lijst? Door de media-aandacht was er ook veel belangstelling van de kant van de ouders. Die waren vaak heel geïnteresseerd. De school heeft daar wel een beetje last van gehad. Leerkrachten waren er bang voor dat kinderen van met name lageropgeleide ouders deze woorden moesten gaan instampen en kritiek zouden krijgen als ze de woorden niet allemaal kennen.'
Directeur S16

3.2.5 Wat willen scholen met de BAK gaan doen?

Eén van de zeven scholen waarbij de BAK is ingevoerd in de gehele kleuterbouw wil de activiteiten met de Bak nog verder uitbreiden in schooljaar 09/10:

'Volgend schooljaar wordt er intensief met de BAK gewerkt. Hierover zullen afspraken worden gemaakt met de taalcoördinator, de ib-er en de leerkrachten kleuterbouw. Tijdens de functioneringsgesprekken wordt besproken hoe deze afspraken worden nagekomen. De bedoeling is om eens per 2 maanden te inventariseren welke woorden de kinderen kennen.'
Directeur S14

De zes scholen die de BAK in het schooljaar 09/10 in de hele kleuterbouw zullen gaan invoeren, laten de BAK aansluiten bij bestaand beleid.

Op één van deze zes scholen zal nog worden uitgezocht hoe ze dit gaan doen.(S18) De school heeft veel kinderen met een grote woordenschat. Het afgelopen jaar zijn er sociale huurwoningen opgeleverd in de buurt en heeft de school ook kinderen met een kleinere woordenschat. De school zit midden in ontwikkelingen rond NT2. Na de zomer is er een bouwbijeenkomst over NT2 en in het schooljaar 09/10 gaat de school studieda-

⁸ S1, S10, S14, S18

gen NT2 op poten zetten. Daarbij is het wel het plan om de BAK te gaan gebruiken. Waarschijnlijk gaat de school werken met MWW, aldus de ib-er van deze school. Ook wil de school ouders informeren via de nieuwsbrief of tijdens informatieavonden over de thema's die aan de orde komen, de woorden die daarbij horen en de boekjes die daarbij passen. Hier zal de school de OBA bij betrekken.

Niet alleen de directeur van deze school onderstreept het belang van het activeren van doelgroepouders bij de taalverwerving van hun kinderen. Ook een andere directeur spreekt hierover. Hij wil dit realiseren door middel van materialen die van school mee naar huis gaan en weer meegenomen worden naar school. De ouders van de kinderen op zijn school zijn erg enthousiast over de BAK en willen er graag wat mee doen.

3.3 Wat hebben scholen nog nodig om optimaal gebruik te maken van de BAK?

3.3.1 Behoeftte volgens de directies

Twee van de ondervraagde directies vinden het nodig dat de leerkrachten tips krijgen voor hoe zij de BAK kunnen gebruiken. (S8, S9) Op beide scholen werken de leerkrachten nog niet met de BAK. Eén van deze directeuren verwacht dat het team van de kleuterbouw gebaat is bij een website of andere informatievoorziening die Good Practices beschrijft en die uitwisseling met andere scholen mogelijk maakt. Ook spreekt ze van een behoefte aan uitgewerkte lessen. Verder noemt deze directeur het belang van weerstand wegnemen bij leerkrachten. (S9)

Leerkrachten verzuchten: "Weer een lijst ... en we moeten al zoveel... en zoveel woorden!" Het is belangrijk weerstand weg te nemen. Dat doen we door de woorden door te nemen en te bekijken welke de kinderen al kennen. Dan zeggen de leerkrachten: "O, dat zijn er al heel veel!" Zo wordt het toegankelijker en dan kun je je op de te leren woorden concentreren.'

Directeur S9

Eén van directeuren geeft aan dat vooral professionalisering van leerkrachten nodig is voor een optimaal gebruik van de BAK. Leerkrachten moeten meer weten van taalverwerving en woordenschatdidactiek. Deze school gaat hierop inzetten in het schooljaar 09/10.(S18)

3.3.2 Behoeftte volgens de ib-ers en de leerkrachten

De ib-ers en leerkrachten werden gevraagd naar de behoefte aan:

- deskundigheidsbevordering
- materialen
- een systeem om de te leren en geleerde woorden bij te houden
- een overzicht van de woorden uit de VVE-methode en de aanvullende woorden uit de BAK

Hieronder is de inventarisatie van de behoefte samengebracht met daarbij ook de behoeften waarmee de respondenten zelf kwamen (onder: overig)

Deskundigheidsbevordering

Het merendeel van de ondervraagde ib-ers en leerkrachten geeft aan hier geen behoefte aan te hebben. Elf van de veertien scholen die met de BAK (gaan) werken, werkt vol-

gens de aanpak van MWW of gaat volgens deze aanpak werken. De scholen die al volgens deze aanpak werken zeggen hierdoor genoeg te weten van woordenschatdidactiek. De scholen die nog gaan starten met MWW verwachten dat dat voldoende zal zijn voor de deskundigheidsbevordering van het team op het gebied van woordenschatdidactiek.

Materialen

Van de helft van de scholen die informatie gaven over wat ib-ers en leerkrachten nodig hebben om de BAK optimaal te kunnen gebruiken, geeft de leerkracht en/of ib-er aan behoefte te hebben aan leerkrachtmateriaal. Het gaat daarbij om materiaal over het betekenis geven aan woorden, het oefenen en herhalen van de woorden en het controleren of de leerlingen de woorden echt kennen. Een groot deel van deze scholen, en een aantal andere scholen, hebben ook behoefte aan leerlingmateriaal: boekjes met platen en tekeningen, wandplaten. Daarbij werd opgemerkt dat er al veel materiaal bij de VVE-methode is (*Ik* en *Ko*), maar dat alles is meegenomen. Een andere leerkracht en ib-er noemen dat ze nu zelf veel plaatjes zoeken bij de thematische woordclusters en woordwebben en dat dat veel tijd kost. Kant-en-klaar materiaal zou erg handig zijn.

Systeem

Twee scholen geven aan behoefte te hebben aan een systeem waarmee ze de verworven of te verwerven woorden kunnen bijhouden. Eén ib-er vindt een dergelijk systeem handig, maar moet wel het 'verkopen' aan de leerkrachten omdat het weer een extra handeling is. De school is van plan om per kind te gaan administreren welke woorden het kent. Een directeur geeft aan dat een werkboek met ruimte voor aftekening nodig is, zodat aangegeven kan worden welke woorden bij welk thema behandeld zijn.

Enkele scholen hebben al een eigen systeem. Ook houden de leerkrachten van Eén van de ondervraagde scholen door middel van observaties bij of alle kinderen de woorden rond een thema kennen. Als dat punt bereikt is, dan wordt het thema afgesloten.

Overzicht

Van de helft van de scholen die informatie gaven over wat ib-ers en leerkrachten nodig hebben om de BAK optimaal te kunnen gebruiken, geeft de leerkracht en/of ib-er aan behoefte te hebben aan een overzicht van woorden uit de VVE-methode en de aanvullende woorden uit de BAK.

Overig

Twee respondenten, een ib-er en een leerkracht, zouden meer handen in de klas wensen, zodat er apart gewerkt kan worden met een groepje taalzwakke kinderen. Ook wordt genoemd: tijd om alles naast elkaar te leggen en voor het inpassen van de BAK in de dagelijkse lespraktijk. Overige wensen betreffende materiaal:

- leerling-materiaal: een digitaal programma met nazegwoorden aansluitend bij MWW, zodat leerlingen woorden kunnen in oefenen.
- leerkrachtmateriaal: over wat actief en passief gekend moet worden en hoe we dat checken
- materiaal voor thuis: voor activiteiten die ouders thuis met hun kind kunnen doen.

3.4 Misverstanden

Deze paragraaf beschrijft een aantal misverstanden over de BAK en het gebruik van de BAK.

Hulpmiddel of methode

De vier scholen die niet van plan zijn met de BAK te gaan werken geven daarvoor onder andere als redenen dat de school al werkt al met *Piramide* en MWW en dat de BAK als informatiebron wordt gebruikt voor de woordenschatontwikkeling. De gegeven redenen lijken erop te wijzen dat de respondenten de BAK beschouwen als een 'programma erbij' en niet zozeer als een hulpmiddel bij bestaande methoden en cursussen. Ook een respondent van een school die met de BAK werkt, benadrukt in haar antwoord op de vraag of de BAK een goed hulpmiddel is om de woordenschat van kleuters uit te breiden, dat de BAK ook niet meer is dan een hulpmiddel (zie paragraaf 3.1.2.2). De BAK is een hulpmiddel.

Hoewel het nooit de bedoeling is geweest de BAK te presenteren als methode, lijkt een aantal respondenten de functie van de BAK wel als zodanig te hebben begrepen. Dit blijkt ook uit de beoordeling over de Handreiking: één van de directeuren vindt de handreiking op het eerste gezicht een beetje tegenvallen. Meer praktische tips zouden nodig zijn en uitgewerkte lessen. Een ander geeft juist aan niets in de Handreiking te zien wat zij niet al wist omdat de school een traject volgt van MWW (zie paragraaf 3.1.2.1).

Andere woordenlijsten

Een respondent geeft aan dat er op school al een heleboel woordenlijsten zijn en dat de BAK geen toegevoegde waarde heeft (paragraaf 3.1.2.2).

Er bestaan inderdaad andere woordenlijsten. De BAK is samengesteld op basis van deze woordenlijsten en op basis van woordenschattellingen en frequentielijsten. Ook zijn de woorden van de meest gebruikte VVE-methoden zoals *Piramide* en *Ik* en *Ko* gebruikt. Met de BAK hebben de leerkrachten een middel dat hen helpt te komen tot een gemeenschappelijke woordenschat in een klas en in de kleuterbouw / onderbouw van een school. Gemeenschappelijk houdt hier in: minimaal voor iedereen gelijk. Naast deze gemeenschappelijke woordenschat hebben kinderen namelijk ook een persoonlijke woordenschat. De BAK is een gelijke startverzameling voor alle kinderen en heeft een streefaantal dat hoger ligt dan het aantal woorden van de VVE-methoden.

Woordkeuze

Een van de respondenten vindt dat er teveel woorden in de BAK staan die niet aansluiten bij de belevingswereld van de schoolpopulatie (3.1.2.2). Vooral de woorden van groep 2 vormen volgens hem een probleem. Hij heeft ervoor gekozen de woorden van de methode *Ik* en *Ko* te gebruiken.

De basiswoordenschat die *Ik* en *Ko* biedt, omvat ongeveer 1500 woorden, begrippen en uitdrukkingen (gemiddeld 70 per thema). Deze zijn voor een groot deel gebaseerd op de *Woordenlijst voor 4- tot 6-jarigen* (Damhuis e.a., 1992). Deze woordenlijst is ook geraadpleegd bij het samenstellen van de BAK. Bij het samenstellen van de lijst voor groep 2 is, net al bij de lijst voor groep 1, frequentie en spreiding het uitgangspunt geweest. Er kunnen bij de basis- en uitbreidingslijst voor groep 2 meer vragen gesteld worden over de woordkeuze. De woorden op de lijsten voor groep 2 zijn namelijk minder algemeen.

Overlap met de woorden van de VVE-methode

Een ander oordeel over de inhoud van de Bak betreft de grote overlap met de woorden van *Ik en Ko*. De respondent geeft aan dat er niet veel extra woorden in de BAK staan (3.1.2.2).

De basiswoordenschat die *Ik & Ko* biedt, omvat ongeveer 1500 woorden, begrippen en uitdrukkingen (gemiddeld 70 per thema). De lijsten van de BAK omvatten in totaal 3000 woorden.

Aantal woorden per dag

De ander geeft aan de Handreiking niet uitgebreid te hebben gelezen. Ze had iets zien staan over vijf woorden per dag. Het leek haar geen goed idee om zomaar vijf woorden te gaan aanbieden (3.1.2.2).

De Handreiking raadt 7 woorden per dag aan. Het gaat daarbij niet om willekeurig gekozen woorden. Hoofdstuk 4 van de Handreiking beschrijft het belang van het kiezen voor logische clusterwoorden.

4. Conclusie en aanbevelingen

Het onderzoek heeft gegevens opgeleverd over het gebruik van de BAK door laag-, midden- en hooggewichtscholen. De laaggewichtscholen zijn ondervertegenwoordigd omdat er weinig respons was van deze scholen. Redenen die deze scholen aangaven om niet aan het onderzoek mee te werken waren: het tijdstip waarop het onderzoek werd uitgevoerd, het feit dat er teveel verzoeken zijn om aan een onderzoeken mee te werken én het feit dat de BAK niet leeft op deze scholen.

Hoewel ook de midden- en hooggewichtscholen erg druk waren met de afronding van het schooljaar, was de respons onder deze scholen veel groter. Een groot deel van de ondervraagde midden- en hooggewichtscholen werkt al met de BAK en nog eens twee hebben plannen om met de BAK te gaan werken na de zomervakantie. We kunnen op basis van deze gegevens concluderen dat de BAK voor deze scholen voorziet in een behoefte.

Ook laaggewichtscholen gebruiken de BAK of willen de BAK gaan gebruiken. In het onderzoek zijn dit scholen met minimaal 15,3 % leerlingen met gewicht 1,2. Scholen met een lager percentage gaven geen respons of gaven aan de BAK niet te zullen gebruiken. Eén school was daarop een uitzondering. Deze school heeft sinds kort te maken met de instroom van anderstalige leerlingen en wil de BAK gaan gebruiken als hulpmiddel bij het vergroten van de woordenschat van deze leerlingen.

Vooraf scholen die werken met een VVE-methode die werkt met thema's (bijvoorbeeld *Piramide* en *Ik en Ko*) hebben veel aan de BAK. Zij kunnen de BAK eenvoudig inpassen in de lessen. Ook de scholen die werken met MWW zien veel mogelijkheden met de BAK. Op de meeste scholen die volgens deze aanpak werken is de BAK ingevoerd in de gehele kleuterbouw. Dit geldt ook voor de scholen die in het schooljaar 09/10 gaan werken met MWW. Een onderzoek naar de opbrengst van het werken met de BAK en MWW levert mogelijk resultaten op die ook andere scholen zal aanzetten tot het gebruik van de BAK in het woordenschatonderwijs aan kleuters.

De Handreiking wordt weinig en vaak vluchtig gelezen. Dit is geen onbekend verschijnsel en geldt in het algemeen voor docentenhandleidingen. Mogelijk kan actief gebruik van de Handreiking gestimuleerd worden door de informatie op een andere manier te verstrekken. Hierbij kan worden gedacht aan informatie op internet over het werken met de BAK, bijvoorbeeld in de vorm van tips, en aan de mogelijkheid tot uitwisseling van informatie tussen scholen. Deze website zou ook kunnen voorzien in anderen behoeften die de respondenten aangaven: materiaal, een werkboek met ruimte voor het aftekenen van woorden, een overzicht van woorden uit de gebruikte VVE-methoden en de aanvullende woorden uit de BAK.

Een aantal respondenten onderstreept het belang van het betrekken van de ouders bij de woordenschatvergroting van hun kinderen. Dit zou gerealiseerd kunnen worden door de BAK in te zetten in een cursus voor laagtaalvaardige ouders van kleuters.

